

**Evaluatie campagne
GroenLinks
voor de EU-Grondwet
Juli 2005**

1. Eerst de cijfers

Op 1 juni 2005 vond het referendum plaats over de Europese Grondwet.

Een meerderheid van 61,5% was tegen, 38,5% van de kiezers stemde voor. De opkomst was opmerkelijk hoog: 63,3%. Daarmee is dit referendum een succes. Een groter succes dan door vriend en vijand werd verwacht.

Daar staat tegenover dat GroenLinks – met alle andere voorstanders – de campagne fors heeft onderschat. Verzachtende omstandigheid is, dat peilingen in het jaar voorafgaand aan het referendum aangaven dat een flinke meerderheid vóór was en de opkomst laag zou zijn.

Belangrijkste conclusie van de evaluatie moet dus zijn dat een nationaal referendum – mede doordat het zo uniek is en voorlopig zal blijven – nooit meer onderschat moet worden.

Tegelijkertijd is hier een relativering op zijn plaats. Ook als GroenLinks de referendum-campagne niet had onderschat, was de uiteindelijk uitslag amper veranderd. Door de aard, samenstelling en gemaakte fouten in het brede voorkamp was de ruimte voor GroenLinks om de uitslag significant te beïnvloeden überhaupt vrij klein.

Van de GroenLinks-aanhang heeft 52 à 55% voor gestemd. Daarmee kwam deze kleine meerderheid overeen met het pro-standpunt van GroenLinks. Volgens één peiling (TNS-NIPO; zie bijlage 1) had GroenLinks zelfs het grootste percentage voorstemmers onder haar aanhang! Deze peiling is uitgebreider en mogelijk betrouwbaarder dan die van De Hond en Interview/NSS, omdat in die peilingen het aantal ja-stemmers van coalitiepartijen hoger is dan past binnen de feitelijke referendum uitslag. Van de andere partijen valt vooral op dat de PvdA haar eigen achterban niet heeft kunnen overtuigen: zo'n 60% stemde tegen.

Verder valt het volgende te concluderen uit de exit-polls:

- Hoe ouder hoe meer voor (van de groep 55+ heeft 48% voor gestemd tegen 26% bij de groep 18-24; zie bijlage 1);
- Hoe hoger opgeleid (en dus ook hoger inkomen) hoe meer voor (bijlage 1);

In gemeenten met een hoger opgeleide bevolking werd een hoger percentage voorstemmers gehaald dan elders. In Utrecht en Wageningen werd zelfs in meerderheid voorgestemd.

Conclusie:

- *Gelukkig heeft een kleine meerderheid van de GroenLinks-aanhang voor gestemd. Dat bespaart ons een heftige discussie binnen de partij.*
- *Echter op het politieke moment van het jaar heeft toch nog bijna de helft van onze aanhang tegen gestemd. Dat dit bij andere partijen nog hoger is, is een schrale troost.*

Aanbeveling:

- *Van de jongeren stemde driekwart tegen de Grondwet. Dat kan verklaard worden doordat jongeren de Unie veel minder beoordelen op haar verleden (als waarborg voor pan-Europese vrede) dan op haar huidige (slechte) imago. Meer aandacht voor en aansluiting op de belevingswereld van jongeren lijkt gewenst.*

2. Campagneplan

In het campagneplan van maart 2005 hebben we de volgende doelstellingen geformuleerd:

1. Behalen van een meerderheid voor de EU-Grondwet;
2. GroenLinks profileren als een onderdeel van een brede Europese groene beweging en als initiatiefnemer van het referendum;
3. Binden van kiezers aan GroenLinks, o.a. via het inzetten van het burgerinitiatief.

Als doelgroep stelden we voor:

1. Eigen achterban; onze leden, donateurs en kiezers moeten zich goed voelen bij het standpunt van GroenLinks;
2. Progressieve kiezers, met speciale aandacht voor de SP-kiezers; dit is een moment waarop we duidelijk kunnen maken hoe we verschillen met de SP.

De aard van onze campagne zou op het volgende neer moeten komen:

- De Grondwet is in vergelijking met wat we hebben een flinke stap vooruit.
- We hebben een genuanceerde boodschap die we ook als zodanig willen brengen, vooral om onze eigen achterban een goed gevoel te geven bij ons standpunt.
- Desondanks hoeven we populistische uitspraken niet te schuwen om tegenwicht te bieden aan te gemakkelijke tegenargumenten.
- Het moet een positief gerichte boodschap zijn; een ja met ambitie.

Vanuit GroenLinks benadrukken we dat de Unie het beste middel is om grensoverstijgende problemen aan te pakken en zijn er drie sterke argumenten voor:

A. De Grondwet levert meer milieuwinst op; er wordt aandacht gevraagd voor dierenwelzijn en duurzame energie. Dit argument haalt de bewering dat Europa wordt overgeleverd aan het neoliberalisme onderuit.

B. Sterkere positie van Europa in de wereld; als vredelievende én milieuvriendelijke tegenhanger van de VS.

C. Meer democratie; het Europees Parlement en nationale parlementen krijgen meer macht t.o.v. de Europese Commissie en Raad van Ministers.

Het budget was gezien de doelstellingen erg weinig: 50.000 euro. Met dit geld werd ingezet op posters, flyers en stationsreclame. Duidelijk mag zijn dat dit budget niet meer dan een "mini-campagne" mogelijk was.

In het campagneplan werd de verwachting uitgesproken dat het tegen-kamp zou worden gedomineerd door Geert Wilders en dat SP'ers zich wel eens ongemakkelijk zouden kunnen voelen bij dit gezelschap. In het plan staat ook de aanbeveling om afdelingen af te raden debatten te organiseren, zeker die met de SP als tegenstander. Maar debatten georganiseerd door derden zouden we niet uit de weg gaan.

Om het campagneplan te kunnen toetsen aan het resultaat gaan we hierna op onderdelen verder in

3. GroenLinks als onderdeel van de ja-campagne

Dit was het eerste referendum in Nederland sinds lange tijd en de eerste raadpleging over Europa. Het lijkt erop dat de bevolking dit moment heeft aangegrepen om zowel het kabinet Balkenende als Europa een lesje te leren.

Het ja-kamp bestond uit de coalitiepartijen CDA, VVD, D66 en de oppositiepartijen PvdA en GroenLinks. We hebben vanaf het begin besloten niet gezamenlijk met de coalitiepartijen op te trekken. Wel heeft Youssef Rahman de vrijdagse lunch van Beter Europa trouw bezocht en contacten onderhouden met het ministerie van Buitenlandse Zaken. We hebben (spaarzaam) contact gezocht met de PvdA, bijvoorbeeld voor het manifest van bekende progressieve Nederlanders voor de EU-Grondwet. Het ja-kamp vormde al met al geen samenhangend blok en de kabinetsleden werden bij het naderen van de verkiezingsdatum steeds meer het gezicht van de ja-campagne. De vraag is of we betere afspraken hadden moeten maken binnen het ja-kamp. Het zou bijvoorbeeld goed zijn geweest om een expliciete gedragslijn af te spreken voor het geval de media pogingen zouden doen om voorstanders tegen elkaar uit te spelen.

Het nee-kamp bestond uit de SP, Geert Wilders, Christenunie, LPF, SGP en buitenparlementair de Dierenpartij. Terwijl we dachten dat Geert Wilders het nee-kamp zou gaan domineren, werd toch vooral de SP het gezicht van de nee-campagne en in iets mindere mate de Christenunie van Rouvoet. Doordat de SP zo dominant was, ontstond het beeld van een gesloten front.

Lange tijd leek het erop dat het referendum te winnen was. Begin april stond het ja-kamp nog voor in twee van de drie serieuze peilingen (InterView/NSS en Market Response). Maar het nee-kamp was toen al bezig de vele twijfelaars in te palmen. De ja-campagne is te laat begonnen. Daardoor kon het nee-kamp de campagnethema's bepalen, die vaak weinig van doen hadden met de inhoud van de Grondwet. Bovendien kwamen door het geschutter van de

ene na de andere minister (plus DNB-directeur Brouwer) uit een regering die toch al met een historisch laag vertrouwen kampt, de pro-argumenten lange tijd nauwelijks aan bod. Pas vanaf half mei was sprake van een inhoudelijk debat. Dat was veel te laat om alle misverstanden weg te nemen.

GroenLinks had, als relatief kleine speler in het ja-kamp, het verschil niet kunnen maken. Toch zijn ook wij te laat begonnen met de voorbereidingen van de campagne. Zo zijn de afdelingen te weinig en te laat ingeschakeld. De Tweede Kamerfractie heeft er bewust voor gekozen om niet naar afdelingen te gaan voor discussies over de EU-Grondwet omdat het Partijraadsbesluit dat we voor zijn al was gevallen. Er is weinig gedaan om de afdelingen en de leden dus van het ja te overtuigen. Gedacht werd dat dit niet nodig was omdat het laatste Partijcongres een Europees Verkiezingsprogramma had aangenomen dat volop de uitkomst van de grondwet conventie onderschreef én de Partijraad met 1 tegenstem een resolutie aannam, waarin besloten werd het voorstandpunt uit te dragen. Achteraf, moeten we constateren dat veel leden te weinig bewust waren van dan wel geïnformeerd zijn over de discussie in de partij. Toen het referendum breder ging leven, wilden veel GroenLinkers de discussie opnieuw openen, dan wel voor het eerst starten. Daar komt bij dat het Magazine de hele discussie ook nog eens overdeed, alsof er geen partijdebat had plaatsgevonden en daarbij zelfs de SP'er Eric Meijer een podium gaf.

Wat verder veel eerder en veel systematischer had moeten gebeuren was het stimuleren van de discussie over de Europese Grondwet binnen verwante NGO's en het benaderen van prominenten voor een bijdrage aan onze ja-campagne.

Van onze achterban hebben we er uiteindelijk veel niet of onvoldoende bereikt of overtuigd met onze pro-argumenten. Volgens InterView/NSS is de meest genoemde reden om tegen te stemmen onder onze aanhangers 'de informatievoorziening was slecht' (van onze tegenstemmers noemt 64% deze reden, tegen slechts 44% van alle tegenstemmers). Ook in de TNS-NIPO peiling van begin juni noemen de tegenstemmers onder de GroenLinks-aanhangers het argument 'gebrek aan informatie' vaker dan andere tegenstemmers (38% tegen 32%). Grote kans dat men bij twijfel tegen heeft gestemd.

Natuurlijk werden we in de wielen gereden door de beroerde ja-campagne van de regering (waardoor in feite sprake was van een 'dubbele nee-campagne'). Zeker omdat onze aanhangers het er toch al moeilijk mee hadden dat GroenLinks in hetzelfde kamp zat als de regering en de regeringspartijen. Bij TNS-NIPO noemt 18% van de tegenstemmers onder de GroenLinks-aanhangers 'verzet tegen de regering/bepaalde politieke partijen' als stemmotief, tegen 14% van alle tegenstemmers. 15% van de tegenstemmers onder de GroenLinks-aanhangers noemt het motief 'de ja-campagne was niet overtuigend', tegen 5% van alle tegenstemmers. Die 15% springt er echt uit. Dat suggereert dat niet alleen de campagne van de regering, maar ook die van GroenLinks tekortschoot, zowel kwalitatief als kwantitatief.

Tot slot is het niet onwaarschijnlijk dat een meerderheid van de GroenLinks-aanhang tegen de Grondwet zou hebben gestemd als Joschka Fischer geen sterk interview had gegeven aan Buitenhof (22 mei), waarin hij de Grondwet in het historisch perspectief van de opheffing van de naoorlogse deling van Europa plaatste. In een peiling van De Hond op 1 juni komt Fischer bij de vraag 'welke personen hebben het best verwoord wat u zelf vindt?' onder alle voorstemmers op de derde plaats, na Bos en Balkenende. Het is aannemelijk dat hij het onder de GroenLinks-aanhangers die vóór stemden nog beter deed. Daarop wijst ook de post-referendumpeiling van TNS NIPO; de vóórstemmers onder de GroenLinks-aanhangers noemen relatief vaak (10%, tegenover 5% van alle vóórstemmers) het argument dat de komst van nieuwe lidstaten in goede banen geleid moet worden. Een argument dat GroenLinks niet, Fischer wel naar voren heeft geschoven. Het Tv-interview met Fischer was geen initiatief van GroenLinks. Wel hij heeft vooraf van de Eurodelegatie een briefing ontvangen over wat wel en niet te zeggen.

Conclusies:

- *Duidelijk is dat de ja-campagne te laat is begonnen. Dat geldt ook voor onze campagnevoorbereiding.*

- We hebben onze achterban onvoldoende bereikt met onze pro-argumenten gezien het hoge percentage GroenLinks-stemmers dat aangeeft onvoldoende te zijn geïnformeerd.
- De GroenLinks-aanhang heeft meer dan gemiddeld tegen gestemd op de argumenten 'de ja-campagne was niet overtuigend' en 'verzet tegen de regering'.
- Joshka Fisher heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de voorcampagne met het argument dat de komst van nieuwe lidstaten in goede banen geleid moet worden.
- We hebben mogelijk niet de meest wervende argumenten gekozen.

Aanbeveling:

- Een nationaal referendum mag – mede doordat het zo uniek is en voorlopig zal blijven – nooit meer onderschat worden (in voorbereiding, budget en personele inzet).
- Er moet een betere manier gevonden worden om lokale kaderleden tijdig te betrekken bij het formuleren van de partij-inzet tijdens een referendumcampagne én te enthousiasmeren en te trainen voor dit soort campagnes, zodat we hen een actieve rol kunnen geven op lokaal niveau.

4. Toetsing hoofdargumenten GroenLinks aan uitslag

GroenLinks benadrukte dat de Unie het beste in staat was grensoverschrijdende problemen aan te pakken en hanteerde grofweg drie argumenten voor de EU-Grondwet:

- De EU-Grondwet zorgt voor een beter milieubeleid;
- De Grondwet maakt Europa democratischer en geeft burgers meer invloed;
- De Grondwet versterkt de EU ten opzichte van de VS.

Deze drie argumenten lagen naar ons oordeel dicht bij de belevingswereld van onze kiezers en werden nauwelijks tegengesproken door anderen in het ja-kamp. Dat was voor een deel meer geluk dan wijsheid. Als we bijvoorbeeld een beter asielbeleid naar voren hadden geschoven waren we fors in botsing gekomen met minister Verdonk, die stellig beweerde dat de Grondwet voor minder asielzoekers en andere migranten zou zorgen. Als we het sociale Europa benadrukt hadden, zoals de PvdA, zouden we in botsing zijn gekomen met de VVD.

Alleen met Van Baalen van de VVD kwam GroenLinks in botsing, toen deze in Twee Vandaag beweerde dat de Grondwet militaire interventies zonder VN-mandaat toestond en Femke Halsema zich gedwongen zag het tegendeel te verklaren. Daar was afstemming vooraf nodig geweest – dat dat niet gebeurde lag overigens vooral aan Van Baalen, die niet tijdig op onze afstemmingspogingen reageerde. Het is moeilijk vast te stellen in hoeverre onze belangrijkste argumenten voor de Grondwet bij de eigen aanhangers zijn aangeslagen, omdat er maar weinig uitslagen van peilingen zijn waarin (onze) argumenten en partijvoorkeur in een kruistabel geplaatst worden.

Het al eerder genoemde TNS-NIPO onderzoek beidt wel enkele aanknopingspunten. Daaruit blijkt dat voor de GroenLinks Ja-stemmers vier argumenten zwaar wegen: (a) Een 1^e stap in de politieke eenwording van Europa, scoort met 20% het hoogst, (b) essentieel voor de Europese opbouw (19%), (c) versterkt de Europese identiteit (19%) en (d) essentieel voor het goed werken van de Europese instituties (19%). Het argument van Fischer (essentieel voor het inpassen van de nieuwe lidstaten) scoort met 10% een 6^e plek. De 5^e plek met 17% is het argument dat het de unie versterkt t.o.v. de VS.

Het argument 'de Grondwet zorgt voor een beter milieubeleid' is voor zover bekend in geen enkele peiling meegenomen. Het valt dus moeilijk te zeggen of dit argument is aangeslagen bij onze aanhangers. (Tijdens debatten sloeg dit argument wel aan, zo is onze indruk.) Daarnaast was het milieu (de satellietfoto) de illustratie van het punt dat de unie nodig is voor grensoverschrijdende problemen en haakte wel aan bij de noodzaak te werken aan een politieke unie en/of Europese aanpak.

Het argument 'de Grondwet maakt Europa democratischer en geeft burgers meer invloed' is volgens de post-referendumpolling van TNS-NIPO niet aangeslagen. Slechts 4% van de GroenLinks-aanhangers die vóór stemden noemt dit argument, tegenover 6% van alle

voorstemmers. De GroenLinks-aanhangers noemden dus veel vaker (dan de gemiddelde voorstemmer) het belang van de politieke eenwording (20%), het bouwen aan een Europese identiteit (19%) en het goede functioneren van de Europese instellingen (19%). Maar daar staat tegenover dat dit ook een substantiële minderheid van onze aanhang heeft afgeschrikt: volgens TNS-NIPO noemt 22% van de GroenLinks-aanhangers die tegenstemden het argument 'verlies aan nationale soevereiniteit' (tegenover 19% van alle tegenstemmers). Volgens de peiling van InterView/NSS op 1 juni deelde zelfs 48% van de GroenLinksers die tegenstemden het bezwaar 'Nederland wordt minder baas in eigen land' (tegenover 56% van alle tegenstemmers).

Het argument 'de Grondwet versterkt de EU ten opzichte van de VS' lijkt wel te zijn aangeslagen. In de peiling van TNS-NIPO noemt 17% van de GroenLinks-aanhangers die vóór stemden dit argument. Van alle voorstemmers noemt 10% dit argument. Het argument scoort het best – 23% – bij de schaarse SP-ers die vóór stemden. Dat bevestigt dat we de SP om de oren moeten blijven slaan met het feit dat zij geen alternatief biedt voor de Amerikaanse suprematie.

Conclusie:

- Van de door GroenLinks gebruikte hoofdargumenten sloeg alleen 'De Grondwet versterkt de EU ten opzichte van de VS' meetbaar aan bij onze aanhang. Het argument 'De Grondwet maakt Europa democratischer' lijkt slechts voor een klein deel van ons electoraat de trigger geweest te zijn om voor te stemmen. Van het milieuargument zijn geen cijfers beschikbaar, maar kan gezegd worden dat het wel de nadruk legde op het belang van politieke eenwording op een concrete kwestie en dus mogelijk wel als argument een snaar heeft geraakt.

5. Besluitvormingsstructuur tijdens de campagne

De campagne kwam op een tijdstip dat de nieuwe besluitvormingsstructuur voor campagnes net – in februari 2005 – was ingevoerd. Deze campagne kan dan ook worden gezien als een experiment. De strategische lijnen worden uitgezet in het Strategisch Beraad, het Permanente Campagneteam beslist over de campagne en een projectgroep bereidt de besluitvorming voor en voert de campagne uit. De ervaringen zijn negatief over deze werkwijze. We hebben de volgende kanttekeningen:

1. De projectgroep stelde het campagneplan in concept op. Dit werd vervolgens voorgelegd aan het PCT. Daarna werd het plan doorgestuurd naar het SB, voor een definitief go. Door de verschillende vergaderfrequenties, maar vooral door onenigheid over wie nu besluiten nam, verliep dit traject niet overzichtelijk en liepen we vertraging op. Vooral de definitieve besluitvorming door het SB kwam in het traject veel te laat. Voor besluitvorming over het campagneplan kwam het SB niet eens bij elkaar en probeerde men dit per email af te doen.
2. Vanaf het begin was er onenigheid over de inzet (veel of weinig geld en tijd steken in de campagne), doelstellingen van de campagne (behalen van meerderheid versus het binden van kiezers aan GroenLinks via o.a. burgerinitiatief), de boodschap van de campagne (wat moet de hoofdboodschap zijn; wel of niet milieu als onderscheidend thema) en over de vraag of we wel of niet met de SP in discussie moesten. Zowel in de projectgroep, PCT en SB zaten vertegenwoordigers van de drie geledingen binnen de partij: Tweede Kamerfractie, Eurodelegatie en Landelijk bureau/partijbestuur. In elke groep werd deze discussie gevoerd en niet beslecht. Het SB kwam er in een laat stadium uit, maar vervolgens werd door de Europarlementariërs dezelfde strijd weer gevoerd bij nota bene de tekst van de folder.
3. De status van de projectgroep was niet voor alle leden, noch de andere gremia even duidelijk. Sommige leden hadden meer het idee in een besluitvormend orgaan te zitten in plaats van in een werkoverleg, dat moest voorbereiden en uitvoeren. Er ontstond dan ook frustratie over besluiten vanuit het PCT die dwars ingingen tegen de mening van de projectgroep. De projectgroep als brainstormgroep voor campagne-ideeën kwam vrijwel niet uit de verf. Het team was gevuld met teveel denkers i.p.v. doeners. Zo is het achteraf vreemd dat een bestuurslid in de projectgroep zat.

4. Er was onduidelijkheid over de positie van de projectleider. De projectleider is geen campagneleider, maar een campagnecoördinator, die verantwoordelijk is voor de organisatie van de campagne (affiches, folders, inschakeling afdelingen en landelijk bureau etc.). Zijn functioneren raakte in de knel toen de onenigheid tussen de Eurodelegatie en de TKF over de campagne niet werd opgelost. De projectleider kon onmogelijk knopen doorhakken op het strategische niveau. Het SB was daar het geëigende platform voor, maar die kwam, zoals gezegd, er pas laat uit. Maar ook dat was blijkbaar geen garantie voor waterdichte afspraken. Verder hadden we geen projectleider die voor deze campagne werd vrijgesteld. Hij moest het erbij doen. Dat geldt overigens ook voor de andere medewerkers in de projectgroep.
5. De projectleider op het landelijk bureau was niet in staat om de coördinatie van woordvoering en verzending van persberichten adequaat op zich te nemen. Er is daarvoor teveel fysieke afstand tussen Utrecht en Den Haag. Van belang voor een dergelijke rol zijn de nabijheid van woordvoerders en media (Haagse en Brusselse wereld) en toegang tot de besluitvormende organen (in dit geval SB).

Conclusie:

- *De getrapte besluitvormingsstructuur van de permanente campagne heeft de neiging bureaucratisch uit te pakken, zeker als er ook nog wordt gewerkt met een projectgroep.*
- *Door een onscherpe afbakening van de taken tussen campagneleider en projectleider en doordat de projectleider niet werd vrijgesteld voor andere taken ontstond een te groot verwachtingspatroon van de projectleider.*

Aanbevelingen:

- *Voor alle betrokken partijen dient de besluitvormingsstructuur helder te zijn. Er dient een duidelijke scheiding te komen tussen het politieke bedrijf en de campagneorganisatie. Eventuele politieke meningsverschillen horen tijdig opgelost te worden via het Strategisch Beraad en het politieke bedrijf respecteert de campagnedeskundigen in haar keuzes.*
- *Er kan iemand in of buiten het PCT worden aangesteld als projectleider/ campagnecoördinator, maar daar hoeft niet perse een projectgroep bij. Een systeem waarbij de projectleider werkzaamheden uitzet in de organisatie werkt wellicht effectiever. Dat kan alleen als het PCT zelf meer tijd neemt voor gedachtevorming over campagnes.*

6. Onze campagneactiviteiten

Net als andere partijen hebben we een subsidieverzoek ingediend bij de referendumcommissie. Een paar keer hebben we van tevoren telefonisch contact gehad met medewerkers van de commissie en met de voorlichter daarvan, Thijs Manten. Omdat hij ooit voorlichter was van GroenLinks dachten we een goede ingang te hebben. Ons werd meegedeeld dat politieke partijen achteraan zouden komen bij de verdeling van het geld en dat subsidiëring van gangbare campagnes niet voor de hand lag. We moesten met een origineel idee komen. Op basis van deze voorinformatie hebben we de aanvraag zelfs bijna laten zitten, totdat de subsidieverordening bekend werd. Daarin stonden geen belemmeringen voor politieke partijen of campagneactiviteiten van partijen. In het PCT werd de keus voorgelegd: of een aanvraag voor de stationsabri's of voor het originele idee van een burgerinitiatief tegen lange diertransporten. Er werd gekozen voor het laatste. Jammer dus, want de commissie wees de aanvraag af met als argument dat het teveel leek op een actie tegen diertransporten in plaats van een oproep om voor de EU-Grondwet te stemmen. Een bezwaarschrift en een gesprek met de commissie mochten niet baten. De meeste partijen kregen hun campagnes wel gesubsidieerd waardoor GroenLinks financieel in een achterstandspositie terecht kwam.

6a. Start campagne

De start van onze campagne was op bevrijdingsdag 5 mei. Er werd uiteindelijk voor deze dag gekozen omdat we toch al met het promotieteam aanwezig waren op verschillende bevrijdingsfestivals. Er waren dus al mensen in touw. De bedoeling was om op ludieke wijze aandacht te vragen voor schone lucht (uit Europa) bij een parkeergarage dichtbij het Museumplein waar later op die dag het bevrijdingsfestival zou plaatsvinden. Ons affiche zou eveneens worden gepresenteerd. De actie was niet goed gecoördineerd, waardoor het allemaal knullig overkwam. Er was verder geen pers aanwezig behalve Euronews. Besloten werd om

daarna niet nog meer van dergelijke acties te organiseren. Overigens haalde het inhoudelijk nieuws van de actie ("GroenLinks bepleit Europees pact voor de luchtkwaliteit") wel de landelijke media (item in het NOS-journaal).

6b. Affiche

We hebben veel tijd besteed aan de vormgeving van het affiche. Vanuit het PCT werd de leus bedacht: "Verbeter Europa, begin met een ja!". Daar werd ook gepleit voor de koppeling met het beeld van de satellietfoto van de luchtvervuiling boven Europa, omdat het meteen een grens overschrijdend probleem toont dat Europees moet worden aangepakt. Bovendien leefde het issue van de luchtkwaliteit erg sterk bij onze achterban (zo bleek o.a. uit eigen enquêtes). Toen het ontwerpbureau kwam met het ontwerp daarvan sloeg de onzekerheid toe. De relatie tussen leus en beeld was wellicht te ver gezocht. Na verschillende nieuwe varianten te hebben uitgetoetst kwamen we toch weer terug bij het oorspronkelijk idee.

Het effect van het affiche is niet te meten. Balkenende heeft wel minstens twee keer op Tv verklaard onze leus erg sterk te vinden. Er kwam echter weinig respons vanuit de bevolking op het affiche (wel complimenten van andere partijen uit het ja-kamp). Er werden bijvoorbeeld maar weinig exemplaren bijbesteld door individuen. Verder was waarschijnlijk de link tussen leus en beeld met de Grondwet toch te moeilijk. De volgende keer valt te overwegen om de leus slechts typografisch weer te geven op het affiche.

6c. Stationsabri's

Het affiche hebben we ook ingezet voor de stationsabri's op NS-stations. Ons campagnebudget werd grotendeels besteed aan dit doel. Ook hier is niet bekend wat het effect was. We hebben weinig reacties terug ontvangen. Dit middel zorgde wel voor een groter landelijk bereik van onze boodschap bij onze doelgroep.

6d. Folder

De productie van de folder was illustratief voor de organisatieproblemen in deze campagne en verliep niet vlekkeloos. Zoals gezegd was er onenigheid tussen de Eurodelegatie en de TKF over de argumenten die we wilden gebruiken. Dat kwam ook naar voren bij het schrijven van de tekst. Die werd dan ook duidelijk een compromis, niet erg aantrekkelijk en te lang. In plaats van een dubbelgevouwen A5 werd het een drieslag. De kosten namen dan ook toe. De totale oplage was 100.000.

In de folder zat integraal de actie tegen lange diertransporten. Via een antwoordkaart kon men meedoen aan dit eerste burgerinitiatief. Achteraf kan men daar vraagtekens bij zetten omdat we met deze folder twee boodschappen hebben uitgezonden (stem voor de EU-Grondwet en stem tegen lange diertransporten) wat nooit echt goed uitpakt.

De folders werden redelijk snel verzonden naar de afdelingen; 20.000 folders werden verstuurd naar de leden. Doordat dit laatste werd betaald uit het donateurswervingsbudget konden we een nieuwe flyer laten drukken. We kozen voor een flyer op A5-formaat dubbelzijdig gedrukt. Op die manier konden we 75.000 stuks bij laten drukken met een veel lagere prijs dan de folder. In een crashprocedure werd een vlotte korte tekst geschreven en werd het geheel binnen een week gedrukt. Het kan dus wel als er maar niet teveel mensen zich ermee bemoeien. Van de 75.000 flyers ging bijna alles weg.

Het effect van de folder/flyer is moeilijk te meten. Enkele duizenden mensen hebben de kaart tegen de diertransporten teruggestuurd. Bij een proef in twee wijken waar we de flyers huis-aan-huis hebben verspreid is geen significant verschil ontstaan met vergelijkbare wijken.

6e. Afdelingen

Vanaf het begin hebben we besloten om de afdelingen een bescheiden rol te geven. We wilden vooral dat ze flyers zouden verspreiden huis-aan-huis dan wel bij de stations op de laatste twee dagen. Om de afdelingen te betrekken bij de campagne hebben we één informatieavond georganiseerd, waar informatie werd gegeven over de EU-Grondwet (door Kathalijne) en over de campagne (door projectleider). Op deze avond waren zo'n veertig afdelingen vertegenwoordigd. We hebben overwogen nog een avond te organiseren maar vanwege de drukte is daarvan afgezien.

De afdelingen zijn verschillende keren via de elektronische kadernieuwsbrief geïnformeerd over de campagne en opgeroepen mee te helpen met de verspreiding van de folders/flyers. We

hebben geen commandostructuur binnen de partij waardoor we de afdelingen niets op kunnen dragen maar telkens moeten overtuigen van de goede zaak van deze campagne. Dat ging erg moeizaam, het enthousiasme bij de afdelingen ontbrak vaak. Uiteindelijk hebben toch zo'n 100 afdelingen folders besteld en 60 afdelingen affiches. Al het campagnemateriaal (100.000 folder, 75.000 flyers, 3.000 affiches) is goeddeels opgegaan.

6f. Bijeenkomsten

Vanaf het begin hebben we afdelingen afgeraden bijeenkomsten te organiseren en zeker geen bijeenkomsten waarbij de SP zou worden uitgenodigd als tegenstander. Dit vloeide voort uit de strategische poging om niet de SP, maar meer rechts (Wilders) het gezicht van de nee-campagne te laten worden. Maar doordat de SP al veel eerder en beter georganiseerd campagne voerde, pakte deze keuze niet goed uit en is het achteraf een inschattingfout gebleken. De bijeenkomsten op lokaal niveau, die we bezocht hebben, waren afgeladen vol. Ook bij onze achterban was blijkbaar veel behoefte aan informatie, aan een goede uiteenzetting van onze pro-argumenten en de verschillen met de SP. Voor lokale afdelingen lag een debat tussen GroenLinks en de SP over het algemeen ook het meest voor de hand. Geert Wilders en de LPF hebben geen afdelingen en de Christenunie en de SGP zijn voor GroenLinkers niet interessant genoeg.

Ter relativering moet wel gezegd worden, dat de stemverhoudingen na een avond debatteren zelden sterk veranderde. Ook blijft gelden dat, ondanks de hoge opkomsten, het grote publiek niet via deze zaaltjes bereikt wordt. Dat moet via de TV. Daarvoor gold dat GroenLinks als kleinste niet-regeringspartij in het ja-kamp aan geen enkel TV-debat mocht deelnemen. Met veel moeite lukte het alleen om Kathalijne bij Barend & Van Dorp te krijgen en Femke bij Nova (voor een één op één debat met Rouvoet). Daardoor was het natuurlijk extra moeilijk om onze achterban te bereiken en onderstreept dit het in de inleiding gemaakte punt dat GroenLinks in het referendum over de grondwet maar beperkt in de positie verkeerde om de uitslag te beïnvloeden.

6g. Sprekerscoördinatie

De sprekerscoördinatie werd voornamelijk uitgevoerd door Regine Geleijns van de Eurodelegatie, ondersteunt door Natalie Jas, sprekerscoördinator van de TKF. Over deze uitvoering niets dan lof. Maar ook hier werkte de bewuste keuze van het strategieberaad om niet met de SP in debat te gaan remmend. De sprekerspool was in de praktijk vooral beperkt tot de leden van de Eurodelegatie, leden van de kandidatenlijst Europa en enkele deskundigen op het onderwerp. De mensen hebben in totaal 80 bijeenkomsten bediend. Met alle respect voor de sprekers die hun (vrijwilligers)werk uitstekend hebben gedaan, was dit voor de afdelingen vaak frustrerend. Een Tweede kamerlid heeft nu eenmaal meer status dan de nummer 5 op de Eurolijst. Verder had de Tweede Kamer te maken met een reces in de belangrijkste periode vlak voor het referendum, juist in een periode waarin de planning af moest worden gerond. Door het reces was de sprekerscoördinatie van de Tweede Kamer niet bereikbaar en kon geen inzicht geboden worden in de agenda's van Kamerleden. Dit leidde ertoe dat er soms meer dan 2 weken gewacht moest worden op antwoord. Op het eind van de campagne kan dat niet.

6h. Website

Voor de website werd een nieuwe pagina gemaakt en onderhouden door de webmaster van de Eurodelegatie. De pagina en de onderdelen zagen er goed en professioneel uit. Direct na de start op 5 mei werd een grote opvallende banner geplaatst prominent op de voorpagina van de website. In één maand tijd behaalden we bijna 30.000 unieke bezoekers, die samen ruim 100.000 pagina's van de campagnesite bezochten. Vanaf anderhalve week voor de referendumdatum steeg het bezoek naar meer dan 1.000 bezoekers per dag. Op de verkiezingsdag zelf behaalden we 3.900 bezoekers.

De meest populaire pagina's:

1. 10 redenen voor Grondwet 21.8 %
2. 10 misverstanden 16.6 %
3. Intro pagina campagne 12.8 %
4. Grondwet ABC 11.2 %
5. Reacties NGO's 6.3 %

6i. Internetpeilingen

Niet-representatieve peilingen op diverse websites, waaronder het panel van Twee Vandaag, lijken een rol te hebben gespeeld bij de omslag van vóór naar tegen in de loop van de campagne. Een deel van de glans van Kathalijnes optreden bij Barend & Van Dorp werd weggenomen doordat de tijdens de uitzending verrichte peiling aangaf dat tweederde van de GroenLinks-aanhangers tegen wilde stemmen. Het zou goed zijn als GroenLinks haar aanhangers ertoe zou aanzetten vaker mee te doen aan dergelijke peilingen, via Internet of SMS.

6j. Referendumwijzer

Het belang van de Referendumwijzer van het IPP is door GroenLinks meteen erkend. Zowel Gerrit Pas (Wetenschappelijk Bureau) als Richard Wouters (projectteam) hebben zich actief bemoeid met de concept-stellingen voor de Referendumwijzer, door het leveren van kritiek en het aandragen van suggesties. Mede daardoor kwamen de 'groene' pluspunten van de Grondwet goed aan bod: de Grondwet was goed voor milieu, dierenwelzijn en duurzame energie, aldus de Referendumwijzer.

Helaas is het nee-kamp erin geslaagd om twijfel te zaaien aan de objectiviteit van de Referendumwijzer, terwijl deze feitelijk het nee-kamp (te) ver tegemoetkwam met een aparte reeks stellingen die niet maten in hoeverre de gebruikers het eens waren met de Grondwet, maar wat hun gevoel bij de Europese Unie was.

6k. Argumentenboekje

Het argumentenboekje was adequaat en volledig, volgens de GroenLinksers die aan debatten deelnamen. Een aantal debaters uit de sprekerspool heeft met de auteur, Richard Wouters, contact opgenomen wanneer er behoefte was aan meer specifieke informatie. In een enkel geval heeft Richard aanvullende argumenten (bijvoorbeeld over de gulden/euro-controverse) rondgemaild aan de sprekers.

6l. Opinieartikelen

Bij het schrijven van opinieartikelen is veel tijd gaan zitten in het weerspreken van de Partij voor de Dieren. Want als GroenLinks hun argumenten niet bestreed zou niemand het doen. Met name de Dierenbescherming schoot hier zwaar tekort.

Er is ook veel tijd gestoken in een gezamenlijk manifest van PvdA, GroenLinks en een aantal grote maatschappelijke organisaties, zoals FNV, Natuur & Milieu en NOVIB. Het was een grote teleurstelling dat geen enkel dagblad dit manifest wilde plaatsen. omdat

De talrijke websites die GroenLinks om een schriftelijke bijdrage over de Grondwet verzochten zijn zo goed mogelijk bediend. Vaak volstond het recyclen van stukken tekst uit het argumentenboekje of het Grondwet-ABC.

Hieronder een overzicht van geplaatste opinieartikelen en ingezonden brieven. (De bijdragen aan GroenLinks Magazine, De Rode Draad en de GroenLinks Kiezerskrant zijn niet opgenomen.)

4 februari	Richard Wouters, Brussel is niet hetzelfde als Moskou, in: Metro
15 februari	Joost Lagendijk, <i>EU-Grondwet versterkt rol kleine landen</i> , in: Volkskrant
1 maart	Barbara Hoheneder, <i>Hoe Joschka Fischer de basis legde voor de Grondwet</i> , in: De Helling
8 maart	Kathalijne Buitenweg, <i>Europese Grondwet goed voor dieren</i> , in: NRC Handelsblad
7 april	Kathalijne Buitenweg, <i>Grondwet EU beschermt Nederlandse vrijheden</i> , in: De Gelderlander
14 april	Nel van Dijk, <i>Grondwet maakt Europa groener</i> , in: Milieudefensie Magazine
14 april	Titia van Leeuwen, <i>Wat wordt het milieu beter van een tegenstem?</i> , in: Milieudefensie Magazine

14 april	Kathalijne Buitenweg, <i>Wel winst in Europese Grondwet</i> , in: Milieudefensie Magazine
23 april	Joost Lagendijk, <i>Aanrader</i> , in Algemeen Dagblad
30 april	Kathalijne Buitenweg & Wijnand van de Giessen, <i>Grondwet is winst voor dieren</i> , in: Volkskrant
30 april	Joost Lagendijk, <i>Europa-critici gebaat bij Grondwet</i> , in: BN/De Stem
10 mei	Joost Lagendijk, <i>Met Grondwet betere controle op bevoegdheden Europese Unie</i> , in: Provinciale Zeeuwsche Courant
14 mei	Joost Lagendijk, <i>Met Grondwet valt 'Brussel' veel beter te controleren</i> , in: De Gelderlander
14 mei	Kathalijne Buitenweg, <i>Europa-critici zijn gebaat bij Grondwet</i> , in: Friesch Dagblad
14 mei	Femke Halsema, <i>populisme?</i> , in: Metro
15 mei	Joost Lagendijk, <i>Ook Zuidoost-Europa heeft recht op een wonder</i> , in: Europa in Beweging (EBN)
18 mei	Joost Lagendijk, <i>Met Grondwet meer weerwerk tegen Bush</i> , in: Rotterdams Dagblad
18 mei	Kathalijne Buitenweg, <i>EU-critici gebaat bij Grondwet</i> , in: Utrechts Nieuwsblad
25 mei	Kathalijne Buitenweg & Wijnand van de Giessen, <i>Grondwet EU komt op voor dieren</i> , in: Het Parool
26 mei	Kathalijne Buitenweg, <i>Minister Zalm frustreert studeren over de grens</i> , in: Ad Valvas (VU)
26 mei	Kathalijne Buitenweg, <i>Grondwet als springplank</i> , in: EUforum (VDE)
26 mei	Gerrit Pas, <i>EU-critici moeten ja stemmen</i> , in: Huizer Courant
27 mei	Farah Karimi, <i>Met Iraanse ogen</i> , in: Algemeen Dagblad
28 mei	Kathalijne Buitenweg, Wijnand van de Giessen, Jan Terlouw e.a., <i>Winst voor dieren</i> , in: Algemeen Dagblad, 28 mei 2005
28 mei	Gerrit Pas, <i>EU-critici moeten ja stemmen</i> , in: Gooi- en Eemlander
30 mei	Wijnand Duyvendak, <i>Europese Grondwet</i> , in: Metro

6m. Persberichten

Geconstateerd moet worden dat onze persberichten over de EU-Grondwet niet of nauwelijks doorkwamen in de media. Als kleine voorstander waren we blijkbaar niet interessant voor de media. De volgende persberichten zijn verstuurd:

5 mei	GroenLinks bepleit Europees pact voor de luchtkwaliteit
9 mei	Het Grondwet-ABC: klik van alarmbel naar zonnecel
18 mei	Ontkoppel Turkije van Grondwet door een EU-breed toetredingsreferendum
24 mei	"EU-Grondwet: 1e internationale verdrag dat homodiscriminatie verbiedt"
25 mei	GroenLinks daagt 'nee-kamp' uit alternatief voor Grondwet te presenteren
25 mei	Critici van Europa moeten 'ja' stemmen
26 mei	Grondwet is springplank voor verdere hervormingen
27 mei	De EU-Grondwet verdient een progressieve voorstem
28 mei	EU-Grondwet is winst voor dieren
31 mei	Succesvolle start burgerinitiatief tegen lange diertransporten

6n. Phone-in

Op het laatst werd in de projectgroep bedacht om een Phone-in te organiseren. Op de laatste dag voor de verkiezingen kon men dan bellen naar een 0900 nummer. Achter een aantal lijnen zaten Kamerleden en Europarlementariërs om vragen te beantwoorden. Omdat dit niet begroot was konden we er niet veel geld in steken. Gekozen werd dan ook om het nummer niet gratis te laten zijn en om de phone-in maar anderhalf uur te laten duren. De SP had de hele dag een telefoonlijn open staan.

De Phone-in werd een succes. De telefoon stond roodgloeiend en na die anderhalve uur stonden mensen nog steeds in de wacht. Helaas werd de lijn abrupt afgebroken. De Phone-in is zeker voor herhaling vatbaar.

6n. Burgerinitiatief

Het tijdens de Eurocampagne vorig jaar in gang gezette burgerinitiatief hebben we in deze campagne weer ingezet. Het werd integraal onderdeel van de folder. Bij elkaar hebben 40.000 mensen inmiddels hun handtekening gezet tegen de lange diertransporten. De coördinatie van deze campagne verliep stroef. De Eurodelegatie heeft dit initiatief geïnitieerd en overgedragen aan 'landelijk', gegeven het uitgangspunt dat het hier om een landelijke campagne gaat. Onduidelijk is nog of de Duitse Groenen deze campagne gaan gebruiken in hun landelijke verkiezingscampagne. De actie zelf wordt nog geëvalueerd voor het PCT.

Conclusies:

- Het effect van affiche en de folder is niet te meten. Wel hebben enkele duizenden mensen de kaart tegen diertransporten teruggestuurd. Er is weinig respons gekomen op ons affiche (van zowel individuen als media). De leus werd een paar keer genoemd door de premier.
- De afdelingen waren over het algemeen niet enthousiast. Desondanks hebben 100 afdelingen flyers besteld en uitgedeeld, waaronder de grotere steden.
- De afdelingen werden afgeraden om bijeenkomsten te organiseren terwijl dit middel geschikt had kunnen zijn voor versterking van de betrokkenheid van de GroenLinks-achterban.
- Tijdens de campagne kwamen we als relatief kleine voorstander weinig door in de media.
- De Phone-in was een succes en verdient navolging.

Aanbevelingen:

- De besluitvorming over affiche, leus en folder verloopt over teveel schijven. Dat moet strakker worden georganiseerd.
- Er dient een veel groter netwerk te worden opgezet van mensen binnen afdelingen die mee willen werken aan dergelijke campagnes. De elektronische ledenpagina biedt hiervoor handvaten.

7. Eigen leden aan het woord

GroenLinks heeft direct na de verkiezingsdag een intern onderzoek uitgevoerd via de elektronische ledenpanel, waar 911 leden aan hebben deelgenomen.

Van deze (niet representatieve groep) leden heeft 72% voor gestemd, 23% tegen en van deze 900 leden heeft 2% niet dan wel blanco gestemd.

Van de voorstellers waren de volgende redenen doorslaggevend:

Grensoverschrijdende problematiek kan alleen Europees worden aangepakt	16,00%
Vergroting van de invloed van het Europees Parlement	15,00%
Een verenigd Europa is wenselijk	14,00%
Vereenvoudiging van de besluitvorming	11,00%
Ik heb vertrouwen in Europa	7,00%
Mijn partij is voor de EU-Grondwet	7,00%
De Grondwet zorgt voor minder bureaucratie, regels en wetten	6,00%
De inhoud van de EU-Grondwet	6,00%

Van de tegenstellers waren de volgende redenen doorslaggevend:

De inhoud van de Europese Grondwet	17,00%
De manier van campagnevoeren van Nederlandse politici	10,00%

De inhoud van de Europese Grondwet	17,00%
De politiek beslist anders over onze hoofden heen	9,00%
De manier van campagnevoeren van voorstanders van EU-Grondwet	9,00%
Nederland krijgt door de Grondwet minder invloed in Europa	5,00%
Door de nieuwe Grondwet gaan de grote landen de dienst uitmaken	5,00%
Door de nieuwe Grondwet ontstaat een Europese superstaat	4,00%
Premier Balkenende	4,00%
Anders	16,00%

De mensen bij de categorie 'anders' hebben deze gelegenheid vooral aangegrepen om specifiekere uitspraken te maken waarom ze tegen hebben gestemd. Het zijn vooral inhoudelijke redenen.

Op de vraag wat de leden van dit panel van de campagne vinden geeft 37% aan de campagne goed te vinden, 43% vindt dat het beter kon en 18% heeft geen mening daarover. Hoe kan het dan beter? Enkele citaten:

"Veel actiever lokaal aan de slag. De straat is nu van de SP."

"Eerder beginnen, duidelijker uitleggen waar het om gaat en minder reageren op de tegenargumenten."

"GroenLinks was in de grote media niet te vinden!"

"Ik heb helemaal niets gemerkt van de campagne van GroenLinks."

"GroenLinks dacht dat het referendum over een tekst ging."

"De leden moeten meer betrokken worden."

"We hebben behoefte aan leidende politici die een Europese droom willen realiseren, ook bij GroenLinks."

"GroenLinks had weer eens een ingewikkeld en genuanceerd standpunt."

Maar ook:

"Inhoudelijk vond ik de campagne van GroenLinks wel veruit de beste. Hulde voor het boekje Grondwet ABC."

"Ik vond de GL-campagne gewoon uitstekend, genuanceerd en met respect voor de tegenstanders en zonder enige demagogie."

Conclusies:

- De 900 leden in het panel hebben in overgrote meerderheid voorgestemd waarmee het waarschijnlijk lijkt dat onze voorcampagne ook overeenkwam met de voorkeur van onze leden. Slechts een klein percentage heeft voorgestemd omdat de partij voorstander was.

- Uit het onderzoek blijkt dat een groot deel van de tegenstanders binnen het ledenpanel heeft tegen gestemd vanwege het kabinet.

- Ondanks het gevoel dat GroenLinks slecht doorkwam in de media vond toch nog 37% van de leden de campagne goed. Iets meer dan 40% vond dat het beter kon.

8. Interne meningsvorming vooraf

In hetzelfde interne onderzoek is gevraagd wat de leden van de interne meningsvorming vonden. Zo'n 38% antwoordt met voldoende, 32% met onvoldoende en 29% heeft daarover geen mening.

Wat had beter gekund?

Ledenraadpleging	31,00%
Meer communicatie richting leden over GroenLinks-standpunt	26,00%
Informatieavonden	19,00%
Congresuitspraak	11,00%
Anders	11,00%

Wat hebben we gedaan aan meningsvorming?

Ons Europees verkiezingsprogramma 2004-2009 bevat een heel hoofdstuk over de ontwerp-Grondwet die de Europese Conventie medio 2003 had gepresenteerd. De beoordeling daarvan was duidelijk positief. Tegelijk gaven we aan dat we de Grondwet niet als eindpunt beschouwen, maar als springplank voor verdere verbeteringen. Er is op het congres in februari 2004 slechts 1 amendement ingediend (door Deventer) dat de ontwerp-Grondwet afwees. Dit amendement is met grote meerderheid verworpen. Het pro-standpunt werd nog scherper verwoord in een motie van o.a. de werkgroep Europa die de ontwerp-Grondwet kenschetste als "een unieke kans om vooruitgang te boeken op het vlak van democratie, transparantie, rechtsbescherming en besluitvaardigheid". Deze motie is met brede steun aangenomen door het congres.

Toen in juni 2004 de regeringsleiders van de EU-landen de definitieve tekst van de Europese Grondwet vaststelden, hebben de volksvertegenwoordigers van GroenLinks (in Kamers en EP) als enigen hun oordeel daarover opgeschort teneinde eerst de leden te kunnen consulteren. Daartoe is eind juni 2004 een GroenLinks Forum *light* georganiseerd, dat werd aangekondigd in GroenLinks Magazine en mailings. Richard Wouters heeft voor dat Forum een eerste vergelijking van de ontwerp-Grondwet, Grondwet, de GroenLinkse standpunten en de bestaande Europese verdragen gemaakt. De definitieve Grondwet zette enkele stappen terug ten aanzien van de ontwerp-Grondwet, maar bood in vergelijking met de bestaande Europese verdragen veel meer plussen dan minnen.

Op het Forum zelf is over deze plussen en minnen heftig gediscussieerd en gestemd. De uitkomst van het Forum vormde input voor de partijraad. Dat gold ook voor een aantal andere debatten die in september georganiseerd zijn, o.a. door de werkgroep Europa. Op 18 september heeft de partijraad over de Europese Grondwet gediscussieerd. Zij constateerde tekortkomingen in de Grondwet en 'gevaren' op het gebied van de defensiesamenwerking. Maar, alles afwegende, sprak zij zich - met slechts 1 stem tegen - uit voor goedkeuring van de Europese Grondwet. De partijraad gaf partijbestuur en fracties tevens opdracht om campagne te voeren voor de Grondwet, indien het door ons voorgestelde referendum door zou gaan.

Formeel zat dit traject goed in elkaar, toch was de participatie buiten de bekende Euro-geïnteresseerden en vergadertijgers erg beperkt. Er had nog meer aandacht moeten worden geschonken aan draagvlak binnen de partij.

Een ledenreferendum had wellicht voor meer debat en draagvlak kunnen zorgen. Maar dat is wijsheid achteraf. Begin 2004 was nog absoluut niet duidelijk of er tussen de vaststelling van de definitieve tekst van de Grondwet en het referendum voldoende tijd zou zijn voor én een ledenreferendum én een goede voorbereiding van de campagne. Een ja- en een nee-campagne voorbereiden in afwachting van de uitkomst van een ledenreferendum, zoals de Franse Groenen gedaan hebben, was ook niet ideaal geweest.

GroenLinks is, anders dan de PvdA, nauwelijks geconfronteerd met prominente partijleden die zich publiekelijk tegen de Grondwet keerden. De Volkskrant schreef: "GroenLinks slaagde er wel in de geleerden te sluiten, maar mobiliseerde slechts de eigen achterban van hoogopgeleide wereldburgers." Of het geringe aantal dissidenten een gevolg is van het traject van meningsvorming (congres – GroenLinks Forum – partijraad) valt moeilijk te zeggen. In elk geval hebben de dissidenten die zich later manifesteerden, op een enkele uitzondering na, niet meegedaan aan de interne meningsvorming.

De geringe aandacht voor de referendumcampagne tijdens het congres op 19 maart 2005 was een gemiste kans om het kader te doordringen van het belang ervan. De congres toespraak van Femke had voor een deel over de Europese Grondwet kunnen gaan.

Conclusies:

- *De leden in het panel vinden in meerderheid dat de interne meningsvorming voldoende was, ook al heeft 29% geen mening daarover (en weet dus waarschijnlijk niet wat er allemaal is gedaan).*
- *Van de leden die vinden dat het beter had gekund noemt 31% een ledenraadpleging en 26% meer communicatie richting de leden.*
- *De partijraad is het hoogste orgaan van de partij tussen de congressen in, maar de vraag is of dat zo gezien wordt door alle leden. Er is de nodige afstand tussen de partijraad en de leden en zeker met onze kiezers.*

Aanbeveling:

- *De communicatie richting onze achterban over ons standpunt en het proces tot het vaststellen van dit standpunt moet voortaan beter.*

9. Algehele conclusies

Zijn de doelstellingen van ons campagneplan gehaald?

1. Behalen van een meerderheid voor de EU-Grondwet;

Deze doelstelling is uiteraard niet gehaald. GroenLinks was een te kleine speler om de uitslag serieus te beïnvloeden. We voerden de minst slechte campagne van de voorstanders, maar waren vrij onzichtbaar. Dit was het gevolg van de omstandigheden (de scheve verdeling tussen partijen in voor en tegen kamp) maar had ook een (bescheiden) interne oorzaak. Er was te weinig budget en te weinig commitment vanuit de afdelingen om sterker campagne te kunnen voeren.

Nog één relativering. De uitslag is nu vooral een overwinning van de SP. Bij ja als uitkomst, was het een feestje voor de regering geworden. In beide gevallen zou GroenLinks geen hoofdrol worden toegedicht.

2. GroenLinks profileren als een onderdeel van een brede Europese groene beweging en als initiatiefnemer van het referendum;

Het is moeilijk te bepalen of dit is gelukt. Toch is er een opmerkelijk gegeven. Wanneer we de peilingen van De Hond van 30 april en 1 juni met elkaar vergelijken, dan blijkt dat het aantal GroenLinks-kiezers (uit januari 2003) dat zich als EU-supporter of -adept omschrijft is toegenomen van 53% tot 62%, terwijl onder het totale electoraat een afname plaatsvond van 48% naar 43%. De GroenLinks aanhang is kosmopoliteler geworden?

Terecht heeft GroenLinks, waar mogelijk, de rol van initiatiefnemer van het referendum geclaimd. Uit de opkomst (63%), maar ook uit alle peilingen blijkt dat een grote meerderheid van de kiezers het referendum waardeerde, los van de uitslag. Het was ook verstandig dat GroenLinks, op de dag van het referendum en in het zicht van een onafwendbare nederlaag, de vlucht naar voren koos door een wetsvoorstel voor méér referenda aan te kondigen. De peilingen laten zien dat verreweg de meeste kiezers dat voorstel steunen (met overigens opmerkelijk veel twijfels onder de GroenLinks-aanhang; de populistische nee-campagne en de referendumuitslag zullen daar niet vreemd aan zijn). Volgens de maatschappelijke barometer van Motivaction van half juni (voor Netwerk) is het maatschappelijk klimaat in Nederland na het referendum (en het overnemen van de uitslag door parlement en regering) sterk verbeterd, met name op het onderdeel 'tevredenheid over de democratie'.

3. Binden van kiezers aan GroenLinks, o.a. via het inzetten van het burgerinitiatief.

Dit is natuurlijk maar op kleine schaal gelukt. Iets meer dan 10.000 mensen hebben tijdens de campagne hun handtekening gezet onder het burgerinitiatief. Deze personen komen - als ze hebben aangegeven te willen - in het wervingsprogramma.

In totaal hebben 25 leden met reden hun lidmaatschap opgezegd vanwege ons standpunt. In de periode van de campagne is het ledenbestand echter lichtelijk toegenomen.

10. Aanbevelingen op een rij

- 1. Van de jongeren stemde driekwart tegen de Grondwet. Dat kan verklaard worden doordat jongeren de Unie veel minder beoordelen op haar verleden (als waarborg voor pan-Europese vrede) dan op haar huidige (slechte) imago. Meer aandacht voor en aansluiting op de belevingswereld van jongeren lijkt gewenst.*
- 2. Een nationaal referendum mag – mede doordat het zo uniek is en voorlopig zal blijven – nooit meer onderschat worden (in voorbereiding, budget en personele inzet).*
- 3. Er moet een betere manier gevonden worden om lokale kaderleden tijdig te betrekken bij het formuleren van de partij-inzet tijdens een referendumcampagne én te enthousiasmeren en te trainen voor dit soort campagnes, zodat we hen een actieve rol kunnen geven op lokaal niveau.*
- 4. Voor alle betrokken partijen dient de besluitvormingsstructuur helder te zijn. Er dient een duidelijke scheiding te komen tussen het politieke bedrijf en de campagneorganisatie. Eventuele politieke meningsverschillen horen tijdig opgelost te worden via het Strategisch Beraad en het politieke bedrijf respecteert de campagnedeskundigen in haar keuzes.*
- 5. Er kan iemand in of buiten het PCT worden aangesteld als projectleider/ campagne-coördinator, maar daar hoeft niet perse een projectgroep bij. Een systeem waarbij de projectleider werkzaamheden uitzet in de organisatie werkt wellicht effectiever. Dat kan alleen als het PCT zelf meer tijd neemt voor gedachtevorming over campagnes.*
- 6. De besluitvorming over affiche, leus en folder verloopt over teveel schijven. Dat moet strakker worden georganiseerd.*
- 7. Er dient een veel groter netwerk te worden opgezet van mensen binnen afdelingen die mee willen werken aan dergelijke campagnes. De elektronische ledenpagina biedt hiervoor handvaten.*
- 8. De communicatie richting onze achterban over ons standpunt en het proces tot het vaststellen van dit standpunt moet voortaan beter.*